

Koncentráky i pro esesmany

Další pracovní výchovné tábory byly postupně zřizovány v Hradištku, Jírovicích, Břežanech, Bukovanech i na jiných místech. V Bystřici u Benešova byl zřízen tábor pro židovské mišence apod. Např. pracovní převýchovný tábor v Hradištku nebyl určen jako tábor likvidační, životní podmínky vězňů tu byly velmi tvrdé. Fyzická práce obnášela denně 10 až 12 hodin, přitom strava byla naprosto nedostatečná, dokonce menší než v koncentračním táboře Buchenwald.

Přestože se SS považovaly za elitní organizaci, docházelo u jejích jednotek ke každodenním prohřeškům proti disciplíně – k opilectví, výtržnostem, dezerci. Postupem času vznikaly různé trestanecké tábory a nápravné oddíly SS, kam byli provinilci umísťováni. Již k 1. lednu 1941 tak vznikl tzv. přezkušovací oddíl, dislokovaný na cvičišti v protektorátu.

V prostoru byly budovány různé cvičné stavby, např. dělostřelecké pozorovatelný, kulometná hnízda, strojovny apod. s různým stupněm odolnosti.

Se snížením zemědělské produkce došlo na myšlenku zřizovat SS-Hofy, jakési „rytířské“ dvory v režii SS, sestavené z dosavadních sloučených statků a usedlostí. Objekty měly být kruhovitě seskupeny kolem návsi a mezery mezi nimi by byly stavebně vyplněny. Dvory měly být přidělovány za odměnu zasloužilým esesákům a české obyvatelstvo jim mělo sloužit pouze nádenickými pracemi. Záhy ovšem s vývojem válečné situace vzaly původní záměry za své a Němci se snažili udržet alespoň nějakou zemědělskou výrobu.

SS Hofy

Celkem vzniklo na zabraném území 39 dvorů SS (podle jiných pramenů jen 24), 8 poleší, několik rybníkářství a speciální útvary pro pěstování jahod a chov ovcí. Obecně bylo hospodaření ve zmíněných dvorech SS velmi neproduktivní a diletantské pro malou odbornost hospodářské správy a nedostatek vhodných pracovních sil. Vstup do cvičiště byl střežen protektorátním i německým četnictvem, uvnitř pak oddílem polního četnictva zpravidla o síle 1 důstojník a 26 mužů. Počty příslušníků SS v celém protektorátu se odhadovaly v dubnu 1944 na 24 tisíce mužů, z toho na cvičišti 9 tisíc. Již v listopadu to ale bylo v Čechách a na Moravě přesně 56 635 mužů SS, z toho 29 766 na cvičišti, v dubnu dokonce 67 053 vojáků a z toho 29 946 na cvičišti. Odbojové pracovníci odhadovali v době těsně před vypuknutím Pražského povstání početní stav esesmanů na cvičišti na 20 až 25 tisíc.

Celková plocha cvičiště zabírala přes 43 tisíce hektarů, značná část z toho připadala na cílová území, tedy plochu, kam byly směřovány ostré střelby. Vysídlené obce tak sloužily jako terče, případně pro přechodné ubytování cvičících jednotek.

Cviciště bylo prakticky až do konce války ušetřeno hlavních vojenských operací. Sloužilo tudíž jako výhodná operační základna pro formování různých bojových uskupení na podporu slábnoucí okupační moci. V polovině srpna 1944 vydal K. H. Frank rozkaz k sestavení bojové skupiny Schill o tisíce mužích, kterou tvořili především instruktoři z cvičiště SS. Původně byla soustředěna na Přerovsku a určena pro boj s partyzánským hnutím na Moravě. Nakonec ale byla nasazena proti Slovenskému národnímu povstání.

V koncích

V dubnu 1945 bylo i nejvyššímu okupačnímu vedení jasné, že válka je prohraná. Německý státní ministr K. H. Frank vydal příkaz ženijní škole v Hradištku, aby s pomocí vězňů ze zdejšího koncentračního tábora ve strmé skále blízko štěchovické přehrady vyhloubila úkryt pro uložení písemností, zvláště z Frankova ministerstva. Po válce se Američané dověděli o této akci a 11. února 1946 odvezli bez vědomí čs. úřadů tzv. Frankův archiv. Na ostrý protest byl archiv vrácen 2. března 1946 do ČSR, byť se stále spekuluje, že došlo k záměně za méně významné dokumenty.

Po vypuknutí Pražského povstání 5. května 1945 postupovaly německé jednotky z cvičiště na Prahu a cestou vraždily české lidi. Krvavé incidenty proběhly na různých místech, např. v Dolních Břežanech nebo Zlatníkách. Pro Němce nepříznivě se vyvíjela situace na železnici. Z prostoru cvičiště vyjel odpoledne 5. května po trati Týnec n. S. – Čerčany vojenský vlak s tanky a děly a vycvičenou posádkou. Vlak dojel až k Mnichovicím, kde byl německý vlakvedoucí udržován v domněnce, že je na trati překážka. Po chvíli zahájili mirošovičtí a mnichovičtí partyzáni z lesa střelbu na vlak a vyzvali posádku ke kapitulaci. Zmatení Němci posunovali s vlakem zpět, poté partyzáni přerušili na několika místech trať. Později vykojili v zastávce Mrač lokomotivu a tři vozy. Tanky z vykojených vozů se vrátily po pražcích do Čerčan a do bojů vůbec nezasáhly.

Chtěli jen k Američanům

Odpoledne 8. května došlo na Konopišti k vyjednávání o bezpodmínečné kapitulaci vojsk SS. Němečtí velitelé se odmítli vzdát Čechům nebo Rusům. Budou-li kapitulovat, tak jedině Američanům. Byla sepsána dohoda o doprovodu příslušníků zbraní SS a civilních zaměstnanců z cvičiště do prostoru, kde dojde k převzetí americkou armádou.

Praha byla sice 9. května osvobozena, ale německé jednotky obklíčené východně od Prahy se pokoušely proniknout na západ prostorem na jih od Prahy. Dne 11. května vstoupila 7. gardová armáda maršála Malinovského do Tábora, Votic a Sedlčan a překročila na několika místech Vltavu. Místa odporu nacistů byla postupně likvidována.

Zvlášť smutné a zavřenímhodné bylo chování německých velitelů a dozorců k vězňům z různých táborů na sklonku války. Docházelo k vraždám na pochodech smrti i na pracovištích. Několik vrahů bylo později soudně potrestáno, mnozí ale zmizeli a nikdy nebyli dopadeni.

V prvních poválečných týdnech se někteří obyvatelé zabraných prostorů začali vracet; první ti, kteří byli zaměstnáni na dvorech SS či jiných objektech, později i z míst vzdálenějších. Dekretem prezidenta republiky č. 5/1945 ze dne 19. května 1945 byl po právní stránce obnoven stav z doby před vyvlastněním. Poškození měli nárok na příslušnou restituci.

Návrat do mírového stavu

Aby se zabránilo zbytečným škodám, byl pro nezbytné udržení hospodářského provozu na bývalých dvorech SS vytvořen dočasný orgán – Národní správa zemědělských podniků bývalého cvičiště Benešov, která postupně vracela Čechům nemovitosti a inventář a posléze byla likvidována, když splnila své povinnosti.

Pro zajímavost citujeme z nálezu ministerské komise v obci Krňany: „V Krňanech byl zřízen okupanty SS dvůr, takže obec byla částečně obydlena, a tak některé domy jsou v dosti dobrém stavu. Majitelé přistěhovalci se mohou nastěhovat, aniž by museli provádět základní opravy domů. Pole jsou částečně obdělána a zasetá a jsou v dobrém stavu. Do obce se nastěhovaly již tři rodiny a ostatní majitelé, pokud nebyli deputátníci, si usedlosti opravují a hodlají se v krátké době nastěhovat. Vojsko v obci není.“

Celkové důsledky německého „hospodaření“ v letech 1942-1945

17 647 osob vystěhováno

188 domů zničeno

296 obytných budov poškozeno velmi těžce

2 475 budov poškozeno těžce

264 studní zničeno

zničeny kilometry kanalizace a elektrického vedení

silně poškozeny byly kostely a cesty

Autor: Václav Šmerák (www.mezirekami.cz), redakčně zkráceno